

BİBLİYOGRAFYA :

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 145-283; İbnü'l-emîn, *Son Sadrazamlar*, s. 2118-2131; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 463-564; Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İttiklerim* (Ankara 1949), Ankara 1984, s. 38, 42-43, 258-260; Sâlih R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara 1973, I, 148, 151, 153-155, 205-210; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, Ankara 1998, II, 10, 38, 46-48, 98-100, 157-159, 286-287, 381-487; "Sâlih Paşa, Hulûsî", *TA*, XXVIII, 79. 

CEVDET KÜÇÜK

SÂLİH b. İSHAK

(bk. CERMİ).

SÂLİH b. MİRDÂS

(صالح بن مرداس)

Ebû Ali Esedü'd-devle Sâlih b. Mirdâs b. İdrîs el-Kilâbî (ö. 420/1029)

Mirdâsiler'in kurucusu ve ilk emîri (1024-1029).

el-Cezîre'de yaşayan Kilâb b. Rebîa kabilesine mensup bir bedevî reisidir. Rahbe'yi ele geçiren Âne hâkimi İbn Mühkân'ın bölgedeki düşmanlarına karşı kendisinden yardım istemesi üzerine Rahbe'ye gitti ve bir süre sonra Rahbe'yi onun elinden almaya karar verip şehri tehdit etmeye başladı. Ancak aralarındaki ihtilâf İbn Mühkân'ın kızıyla evlenmesi üzerine son buldu. Âne halkı İbn Mühkân'a karşı ayaklandığında kayınpederiyle birlikte Âne üzerine yürüyüp isyanı bastırdı. Ardından onu öldürtüp Rahbe'ye hâkim oldu ve şehirde hutbeyi Fâtımîler adına okuttu (399/1008-1009). Bu sırada Halep, Hamdânîler'in âzâtlılarından Lü'lü'ün oğlu Ebû Nasr Mansûr'un idaresi altındaydı. Fâtımîler'e bağlılığından dolayı Halife Hâkim-Biemrillâh kendisine Murtazâ (Mürtezaddevle) lakabı vermişti. Bir müddet sonra Mansûr ile Fâtımîler arasındaki ilişkiler bozuldu. Bu sırada Mansûr, Hamdânîler'den Seyfûddevle'nin torunu Ebû'l-Heycâ tarafından bozguna uğratıldı. Sâlih bu durumu fırsat bilerek Halep'e göz dikti. Önce Ebû'l-Heycâ'nın hizmetine girdi, ardından kendisine geniş topraklar vaad eden Mansûr'un tarafına geçti. Fakat Kilâboğulları'nın ele geçirdikleri her yeri yağmalayıp istilâ ettiğini gören Mansûr, bir ziyafet vesilesiyle Halep'e gelen Sâlih'i ve Kilâboğulları'nın ileri gelenlerini hapsedti, 200 kişiyi de öldürttü (2 Zilkade 402 / 26 Mayıs 1012), Sâlih'in

güzelliğiyle meşhur karısını zorla boşatıp onunla evlendi. İki yıldan fazla hapis yatıktan sonra kaçmayı başaran Sâlih, Kilâboğulları'ndan topladığı 2000 kişilik süvari birliğiyle Halep'e yürüdü ve şehri kuşattı. Bir hurûc hareketi yaparak Sâlih'e hücum eden Mansûr yenilip esir düşünce (12 Safer 405 / 12 Ağustos 1014) kardeşi Ebû'l-Ceyş, Halep'e dönerek şehri savundu. Sâlih, Mansûr'u bir süre hapsedtikten sonra bazı şartlarla serbest bıraktı. Buna göre Mansûr 50.000 dinar, 120 rıtl gümüş, 500 parça elbise ve Halep gelirlerinin yarısını Sâlih'e verecekti. Ancak Mansûr Halep'e dönünce anlaşma şartlarını yerine getirmede. Bunun üzerine Kilâboğulları Halep'i tekrar muhasara etti. Bu arada Mansûr'un Feth adlı gulâmı Fâtımî halifesi ve Sâlih ile iş birliği yaparak birtakım hilelerle Halep Kalesi'ne hâkim oldu ve hutbeyi Fâtımîler adına okutmaya başladı. Fâtımî halifesi yardımıyla dolay Sâlih'e Esedüddevle lakabını verdi (406/1016). Ardından Sâlih Halep'ten ayrıldı. Halife Hâkim-Biemrillâh'ın nâibleri gelip şehri teslim aldılar. Emîrülümerâ Azîzûddevle (Azîzül-mülk) Fâtik, Halep valisi tayin edildi.

Hâkimiyet sahalalarını genişletmek isteyen Sâlih, bu maksatla Benî Tay Emîri Hassân b. Müferric b. Dağfel ve Benî Kelb Emîri Sinân b. Ulyân ile ittifak yaptı. Buna göre Halep'ten Âne'ye kadar uzanan topraklar Sâlih'e, Remle'den Mısır'a kadar olan bölge Hassân'a, Dimaşk da Sinân'a bırakılacaktı (414/1023). Sâlih, bu sırada Sedîdülmülk Ebû'l-Hâris Sübân b. Muhammed'in idaresi altında olan Halep'e yürüdü (415/1024). Fâtımî idaresinden memnun olmayan halk şehri Sâlih b. Mirdâs'a teslim etti. Sedîdülmülk kaleye kapandıysa da Sâlih orayı da ele geçirdi (13 Zilkade 415 / 16 Ocak 1025). Kısa bir süre sonra Ba'lebek'ten Âne'ye kadar uzanan toprakları işgal etti. Diyarbekir Mervânî Emîri Nasrûddevle b. Mervân'ın Nümeyrîler'in elindeki Urfa'yı ele geçirmeye teşebbüs etmesi üzerine Nümeyrîler'den Utayr, Sâlih b. Mirdâs'a başvurarak aracı olmasını istedi. Sâlih de onun ricasını yerine getirip Urfa'nın yarısının Nümeyrîler'in elinde kalmasını sağladı (416/1025).

Sâlih ve müttelikleri Hassân b. Müferric'in yayılmacı politikalarına son vermek ve bölgeyi kendi hâkimiyeti altına almak için harekete geçen Fâtımî Halifesi Zâhir-Li'l-zâzidînillâh, Anuş Tegin ed-Dizberî kumandasındaki büyük bir orduyu onlara karşı sevketti. Taraflar Taberiye gölü yakınlarındaki Ukhuvaîne'de karşılaştılar (25 Rebîülâhîr 420 / 13 Mayıs 1029 veya 18 Cemâzi-

yelevvel 420 / 4 Haziran 1029). Sâlih ile küçük oğlu savaşta öldürüldü. Daha sonra oğullarından Şibhûddevle Ebû Kâmil Nasr Halep'e, Muizzûddevle Simâl şehrin kale-sine hâkim oldu. Kilâboğulları'nı el-Cezîre'den Halep'e getirip yerleştiren ve Mirdâsiler hânedanını kuran Sâlih b. Mirdâs, Arap dahilerinden (dühât-ı Arab) sayılır. Onun cesur ve kararlı bir emîr olduğu, maiyeti tarafından çok sevildiği kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Zekkâr), s. 119-120; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 210-211, 227-228, 230-231, 347-348, 369, 392, 413; XI, 219; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb* (nşr. Halîl el-Mansûr), Beyrut 1417/1996, s. 129-131; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, II, 487-488; Ebû'l-Fidâ, *el-Yevâkîit ve'd-ğarab fi târihi Haleb* (nşr. Muhammed Kemâl - Fâlih el-Bekür), Halep 1410/1989, s. 151-154; Suhayl Zakkar, *The Emirate of Aleppo (1004-1094)*, Beyrut 1391/1971, bk. İndeks; M. Ahmed Abdülmevlâ, *Benû Mirdâs el-Kilâbiyyûn fi Haleb ve şimâli's-Şâm*, İskenderiye 1405/1985, s. 11-65; M. Sobernheim, "Sâlih", *IA*, X, 129; M. Canard, "Hamdânîs", *EI²* (İng.), III, 130; "Âli Mirdâs", *DMBİ*, II, 137-139. 

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

SÂLİH b. NASRULLAH

(صالح بن نصر الله)

Sâlih b. Nasrillâh b. Sellûm el-Halebî (ö. 1080/1669)

Osmanlı tıp âlimi, hekimbaşı.

Halep'te doğdu. Dedesine nisbetle İbn Sellûm ve Türkçe literatürde daha çok Halebî Sâlih Efendi diye tanınır. Hayatının ilk dönemi hakkında fazla bilgi yoktur; özellikle yeni çalışmalarda mühtedi olduğu ve Katolik bir aileden geldiği söylenmektedir. Tıp tahsilini Halep'te Bîmâristânü'l-Argûnî el-Kâmilî'de yaptı ve hekimbaşılığa kadar yükseldi. Sadrazamlığa getirilen Vali İpşir Mustafa Paşa ile birlikte İstanbul'a gitti (1064/1654). Tayin edildiği Fâtih Külliyesi Dârüşşifası'ndaki başhekimliği sırasında hasta tedavisinde gösterdiği başarıları duyan IV. Mehmed'in takdirini kazanarak ihсанlarına nâil oldu ve etibbâ-i hâssa arasına alındı. İki yıl sonra hekimbaşılığa getirildi; kendisine Tekfurdağı (Tekirdağ) arpalığı, ardından Mekte kadılığı, İstanbul kadılığı ve Anadolu kazakerliği pâyeleri verildi. Osmanlı Devleti'nde on dört yıldan fazla bir süre hekimbaşılık görevini yürüten yedi kişiden biridir. Şiirle ilgilenen ve dönemin bazı şairleri tarafından hakında methiyeler yazılan Sâlih Efendi sesinin güzelliği ve mûsikîye olan ilgisiyle de tanınmıştı. Onun, bir ara Münecimbaşı der-viş Ahmed Dede'nin öğrencisi olduğu şey-